

PAWEŁ CZARNECKI

 <https://orcid.org/0000-0002-0905-2996>

Uniwersytet Jagielloński, Katedra Postępowania Karnego

Mediacja akademicka – konfrontacja teorii z uczelnianą praktyką

Academic mediation: confronting theory with university practice

ABSTRAKT: Celem niniejszego artykułu naukowego jest przedstawienie instytucji prawnej, którą jest obowiązująca od 1 października 2018 r., a wprowadzona do systemu prawa na podstawie przepisów ustawy z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, mediacja prowadzona w postępowaniu dyscyplinarnym wobec nauczycieli akademickich (mediacja akademicka). W tekście zostaną zaprezentowane: pojęcie mediacji akademickiej, inicjowanie mediacji, zasady postępowania mediacyjnego, przebieg tego postępowania oraz postulaty mające na celu sprawne procedowanie na ten temat. Autor, odwołując się do wyników prowadzonych przez siebie badań naukowych, stawia tezę, że jeśli nie zmienią się przepisy dotyczące mediacji akademickiej oraz praktyka ich stosowania na uczelni, to mediacja nigdy nie będzie skutecznym instrumentem służącym rozwiązywaniu konfliktów na uczelni wyższej.

SŁOWA KLUCZOWE: mediacja, prawo dyscyplinarne, nauczyciel akademicki, odpowiedzialność dyscyplinarna, uczelnia wyższa

ABSTRACT: Paweł Czarnecki's aim in this article is to present the legal measure of mediation conducted in disciplinary proceedings against academic teachers (academic mediation), introduced on October 1st 2018, after the entry into force of the Act of July 20th 2018, Law on Higher Education and Science. Czarnecki discusses the following aspects of this measure: the definition of academic mediation, the procedure of referring a case to mediation, general principles of mediation proceedings, stages of this procedure, and postulates aimed at increasing the efficiency of proceedings in such cases. Based on his analysis of statistical data obtained from Polish universities, Czarnecki puts forward a thesis that, unless the provisions on academic mediation are changed, mediation will not be an effective instrument to help resolve conflicts at a university between the accused academic teacher and the victim.

KEYWORDS: mediation, disciplinary law, academic teacher, disciplinary liability, university

1. Wprowadzenie

Na przestrzeni ostatnich kilku lat dokonała się rewolucja w obszarze ustawodawstwa regulującego organizację i zasady funkcjonowania szkół wyższych. Nowa ustawa z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, która co do zasady weszła w życie 1 października 2018 r.¹, niejako na nowo określiła cały system szkolnictwa wyższego i uprawiania nauki. W jednym akcie legislacyjnym składającym się z 470 artykułów pogrupowanych w 15 obszernych działach dokonano scalenia różnych rozproszonych regulacji, zawierając przy tym kompromisowe rozwiązania w najbardziej kluczowych kwestiach w obszarze szkolnictwa wyższego. W dziale VII, zatytułowanym *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, obejmującym przepisy od art. 275 do 306, nakreślono zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej, jak też procedury realizacji tego rodzaju odpowiedzialności prawnej.

Celem tego artykułu nie jest jednak omówienie obszernego zagadnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej w ustawie z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, lecz przedstawienie jednego instrumentu w tym akcie normatywnym – mediacji prowadzonej w postępowaniu dyscyplinarnym wobec nauczycieli akademickich, która będzie tu określana krótko: „mediacja akademicka”. Wychodząc od podstaw normatywnych wskazanej instytucji, zostaną omówione: pojęcie mediacji akademickiej, zasady postępowania mediacyjnego, najważniejsze aspekty proceduralne oraz zaproponowany sposób wykładni przepisów, które określają nie tylko prawa i obowiązki uczestników postępowania mediacyjnego, ale przede wszystkim przebieg samej mediacji. Autor swoje rozważania będzie prowadził zarówno z perspektywy nauczyciela akademickiego, jak i mediatora w sprawach karnych przy Sądzie Okręgowym w Krakowie. Pozwoli to na analizę zagadnienia nie tylko z perspektywy teoretycznej, ale przede wszystkim z uwzględnieniem praktycznych aspektów prawidłowego prowadzenia mediacji w postępowaniach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich. Najważniejszą wszakże kwestią omawianą w niniejszym krótkim opracowaniu będzie próba odpowiedzi na pytanie: czy organy dyscyplinarne prowadzące w szkołach wyższych postępowanie w sprawach nauczycieli akademickich chętnie korzystają ze wskazanego instrumentu, a zatem czy mediacja sprawdza się w omawianej kategorii spraw? W tym celu zostaną zaprezentowane niepublikowane

¹ Dz.U. z 2018 r., poz. 1668 ze zm. (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 574), dalej: Ustawa albo PrSzWiN. Zbliżona konstrukcja odpowiedzialności dyscyplinarnej została przewidziana w przepisach ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2017 r., poz. 2183 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 1990 r., nr 65, poz. 385). Wcześniejsze ustawy dyscyplinarne z 4 maja 1982 r., 5 listopada 1958 r. oraz 15 grudnia 1951 r. bardzo lapidarnie regulowały kwestię odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, opartą na nieznanym odmiennych założeniach.

dotychczas wyniki badań statystycznych na temat stosowania przepisów o mediacji prowadzonej wobec nauczycieli akademickich. Być może dzięki temu analiza zjawiska nie ograniczy się jedynie do suchej analizy tekstu normatywnego, ale uwzględni także dane statystyczne uzyskane w środowisku akademickim.

2. Otoczenie normatywne mediacji w szkolnictwie wyższym

Już pobieżny przegląd zawartości działu VII Ustawy pozwala zauważyć, że ustawodawca zdecydował, aby wyodrębnić trzy kategorie osób funkcjonujących na uczelniach wyższych: nauczycieli, doktorantów oraz studentów. Wzorem poprzednio obowiązujących rozwiązań przyjął, że kluczowe jest szczegółowe określenie w dziale VII ponoszenia odpowiedzialności przez nauczycieli akademickich (rozdział 1), natomiast jedynie ramowo zasad obowiązujących studentów (rozdział 2) oraz doktorantów (rozdział 3). Przepisy określające podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich stanowią pewien wzorzec dla dalszych regulacji wobec studentów i doktorantów. Formalnie bowiem ustawodawca osobno w rozdziale 2 działu VII reguluje materię odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów, ale nie jest to regulacja zupełna, ponieważ w licznych incydentalnych kwestiach następuje wewnętrzne odesłanie do przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich. Podobny mechanizm zastosowano wobec doktorantów, gdyż w rozdziale 3 działu VII zamieszczono tak naprawdę jedynie autonomiczną regulację przewinienia dyscyplinarnego, natomiast w myśl art. 322 ust. 1 zd. 2 Ustawy „Do odpowiedzialności dyscyplinarnej doktorantów stosuje się odpowiednio przepisy art. 307 ust. 2, art. 308–320 oraz przepisy wydane na podstawie art. 321”². Regulacja ta jednak nie jest zupełna, albowiem przepisy dyscyplinarne uregulowano również w przepisach rangi podustawowej, a zatem w odniesieniu do nauczycieli akademickich są to: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia³, Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 czerwca 2022 r. w sprawie szczegółowego trybu prowadzenia mediacji, postępowania wyjaśniają-

² Podzielam pogląd, że *de lege lata* nie jest dopuszczalne odpowiednie stosowanie art. 23a k.p.k. w odniesieniu do postępowań dyscyplinarnych studentów i doktorantów. Zob. D. Bek, O. Sitarz, *Mediacja w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym wobec członków społeczności akademickiej*, FP 2018, nr 5 (49), s. 38–39. Warto jednak również odnotować, że prezentowany jest także pogląd odmienny od przedstawionego – zob. R. Giętkowski, *Mediacja w sprawach dyscyplinarnych studentów*, ADR. 2021, nr 1, s. 17 i nast. Jest to kolejny argument, aby wskazaną kwestię przesądzić w ustawie.

³ Dz.U. z 2018 r., poz. 1882. Rozporządzenie to weszło w życie 1 października 2018 r.

cego i postępowania dyscyplinarnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia⁴. Podkreślenia wymaga, że po raz pierwszy zarówno w ustawie, jak i rozporządzeniu znalazło się określenie „mediacja”, co stanowiło również realizację niektórych postulatów przedstawicieli doktryny i osób zainteresowanych mediacją⁵.

W dalszym jednak ciągu tak naprawdę nie jest to jeszcze enumeratywny katalog źródeł prawa, które regulują materię odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich. Podstawy pociągania do odpowiedzialności dyscyplinarnej, a w szczególności elementy wyznaczające konstrukcję przewinienia dyscyplinarnego, można znaleźć też w przepisach wewnętrznych danej uczelni. Przykładowo, w odniesieniu do Uniwersytetu Jagiellońskiego są to przepisy wydawane przez organy uczelni regulujące aksjologię oraz misję uniwersytetu⁶, a także regulacje określające sposób powoływania organów dyscyplinarnych lub ich kadencji⁷.

Nie będzie jednak przesadą stwierdzenie, że katalogu wskazanych źródeł normatywnych nadal nie można uznać za zamknięty, albowiem szereg istotnych kwestii wynika z konieczności uwzględniania formuły odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego. Przypomnieć należy, że w myśl art. 305 Ustawy „Do postępowań w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, w zakresie nieuregulowanym w ustawie, stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 534, 1023 i 2447), z wyłączeniem art. 82”. Natomiast zgodnie z art. 320 Ustawy „Do postępowania wyjaśniającego i postępowania dyscyplinarnego wobec studentów w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, z wyłączeniem art. 82”. Należy wskazać, że odpowiednie stosowanie przepisów art. 23a k.p.k. oznacza również odpowiednie stosowanie aktów wykonawczych do tego artykułu. Tym samym w postępowaniu dyscyplinarnym w odniesieniu do nauczycieli akademickich

⁴ Dz.U. z 2022 r., poz. 1236 (dalej: RozpDys). Rozporządzenie to obowiązuje od 10 czerwca 2022 r. Należy nadmienić, że treść nowego aktu wykonawczego w niewielkim zakresie zmienia poprzednio obowiązującą regulację, czyli rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 25 września 2018 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 1843) pod tym samym tytułem.

⁵ Zob. uwagi na temat kontrowersji wokół postępowania mediacyjnego wobec nauczycieli akademickich w artykule: W. Bar, *Nowe prawo i ... stare/nowe dylematy. Sprawy dyscyplinarne nauczycieli akademickich po reformie z 2018 roku*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 2018, t. 11, nr 2, s. 8–10, a także zwięzły, ale wyczerpujący przegląd nowej ustawy w rozprawie: R. Giętkowski, *Nowa regulacja odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Forum Akademickie” 2019, nr 11, s. 54–57.

⁶ Takim aktem jest Akademicki Kodeks Wartości przyjęty na posiedzeniu Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniu 25 czerwca 2003 r., zob. <https://www.uj.edu.pl/documents/10172/84597185/akademicki-kodeks-wartosci.pdf/3bff64b6-8507-410c-82c5-264a10f3841a> [dostęp: 23.05.2022].

⁷ Por. Statut Uniwersytetu Jagiellońskiego uchwalony przez Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego 29 maja 2019 r. ze zmianami, zob. <https://bip.uj.edu.pl/dokumenty/statut> [dostęp: 23.05.2022].

może formalnie znaleźć zastosowanie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, aczkolwiek w praktyce niemal wszystkie kwestie uregulowane w rozporządzeniu wykonawczym do art. 23a k.p.k. zostały uregulowane w przepisach RozpDys⁸. Co więcej, w odniesieniu do niektórych zagadnień, takich jak zatarcie skazania, dyrektywy wymiaru kary, przedawnienie spraw, będzie trzeba korzystać w wąskim zakresie z przepisów kodeksu karnego. Jak zatem łatwo dostrzec, przepisy rangi ustawowej, jak też regulacje obowiązujące w uczelniach mają priorytetowe znaczenie przy konstrukcji przewinienia dyscyplinarnego oraz określania trybu postępowania dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich.

Warto przy tym nadmienić, że sama formuła odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich, doktorantów oraz studentów jest konsekwencją represyjnego charakteru odpowiedzialności dyscyplinarnej, ale również kopią poprzednio obowiązujących regulacji dyscyplinarnych w środowisku akademickim. Obecnie nie sposób sobie wyobrazić spójnej, wygodnej do stosowania i zarazem zupełnej regulacji. Przypomnieć należy, że w myśl § 156 ust. 1 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”⁹, jeżeli zachodzi potrzeba osiągnięcia skrótości tekstu lub zapewnienia spójności regulowanych instytucji prawnych, w akcie normatywnym można posłużyć się odesłaniami. Natomiast zgodnie z § 156 ust. 2 tego aktu, jeżeli odesłanie stosuje się tylko ze względu na potrzebę osiągnięcia skrótości tekstu, w przepisie odsyłającym jednoznacznie wskazuje się przepis lub przepisy prawne, do których się odsyła. Taki też mechanizm zastosowano w przepisach PrSzWiN, dążąc z jednej strony do osiągnięcia skrótości tekstu, a z drugiej pamiętając, że należy zamieścić powtórzenia konstrukcji właściwych przepisom kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego, gdyż w większości uczelni z reguły w organach dyscyplinarnych nie zasiadają osoby, które posiadają wiedzę prawniczą ze wskazanych dziedzin prawa. Powtórzenia w tekście PrSzWiN oraz w RozpDys mają zatem nie-prawnikom ułatwić stosowanie przepisów.

Konstrukcja „odpowiednie stosowanie przepisów” wymusza sięgnięcie po jedną z trzech przyjętych w doktrynie możliwości stosowania przepisów z zakresu normatywnego, do którego następuje odesłanie. W odniesieniu do przepisów PrSzWiN oznacza to albo stosowanie niektórych przepisów kodeksu postępowania karnego wprost (a zatem przeniesienie regulacji karnoprosesowej do przepisów dyscyplinarnych wobec nauczycieli akademickich), albo stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego z modyfikacjami (czyli dostosowanie przepisów tego kodeksu

⁸ Dz.U. z 2022 r., poz. 1236.

⁹ T.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 283.

do specyfiki postępowania dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich), albo odmowę zastosowania przepisów kodeksu postępowania karnego (celowe odrzucenie określonej instytucji karnoprocesowej, albowiem specyfika postępowania dyscyplinarnego w szkolnictwie wyższym bazuje na odmiennej aksjologii lub zastosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego prowadziłyby do absurdów lub sprzeczności w przepisach PszWiN). Formuła odpowiedniego stosowania przepisów oznacza zatem każdorazowy obowiązek podjęcia decyzji, który z trzech wariantów stosowania przepisów należy wybrać¹⁰. Kwestia ta ma kluczowe znaczenie w przypadku odpowiedniego stosowania przepisów o mediacji karnej (art. 23a k.p.k.).

Jest niemal pewne, że z formuły odpowiedniego stosowania przepisów nie można zatem zrezygnować, a przynajmniej jej uchYLENIE spowodowałoby nieuchronne powstanie luk prawnych, co z kolei narażałoby uczestników postępowania dyscyplinarnego na ryzyko ponoszenia konsekwencji arbitralnego stosowania przepisów dyscyplinarnych.

3. Definicja mediacji akademickiej

Przepisy PrSzWiN nie zawierają legalnej definicji mediacji akademickiej. Prawdopodobnie jest to pominięcie legislacyjne lub też wyraz przekonania ustawodawcy, że taka definicja jest nieprzydatna – w zgodzie z paremią „Omnis definitio in iure periculosa est” (łac. „Wszelka definicja niebezpieczna jest”)¹¹. Nie budzi natomiast wątpliwości prawdziwość twierdzenia, że stworzenie takiej definicji legalnej nie jest zadaniem łatwym.

W Standardach prowadzenia mediacji i postępowania mediatora – uchwalonych przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Spo-

¹⁰ Warto przejrzeć skomplikowaną problematykę odpowiedniego stosowania przepisów w rozprawach: J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, nr 3, s. 367 i nast.; M. Hauser, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2005, t. 65, s. 152; A. Błażnio-Parzych, *Przepisy odsyłające systemowo (wybrane zagadnienia)*, PiP 2003, nr 1, s. 43 i nast.; P. Czarnecki, *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa karnego w postępowaniach represyjnych*, w: *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, red. P. Czarnecki, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 13 i nast., czy na gruncie nieobowiązującej już ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r.: K. Dudka, *Stosowanie przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym w stosunku do nauczycieli akademickich*, w: *Węzłowe problemy procesu karnego. Materiały Zjazdu Katedr Postępowania Karnego. Kraków 25–28 września 2008 r.*, red. P. Hofmański, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 358 i nast.

¹¹ Pełna paremia brzmi: „Omnis definitio in iure civili periculosa est; parum est enim ut non subverti posset” (Iavolenus – D. 50,17,202) – „każda definicja w prawie cywilnym jest ryzykowna, rzadko się bowiem zdarza, żeby nie mogła być wzruszona”. Cytat i tłumaczenie za: F. Longchamps de Bériér, *Z uwag do metodologii nauki prawa prywatnego: powoływanie łacińskich reguł i maksym na przykładzie nemo plus iuris*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2014, t. 7, z. 1, s. 49.

rów przy Ministrze Sprawiedliwości – w dniu 26 czerwca 2006 r. przyjęto, że przez mediację rozumie się „dobrowolny i poufny proces, w którym fachowo przygotowana, niezależna i bezstronna osoba, za zgodą stron, pomaga im poradzić sobie z konfliktem. Mediacja pozwala jej uczestnikom określić kwestie sporne, zmniejszyć bariery komunikacyjne, opracować propozycje rozwiązań i, jeśli taka jest wola stron, zawrzeć wzajemnie satysfakcjonujące porozumienie”¹².

W tym samym duchu można zdefiniować mediację akademicką jako **dobrowolne i poufne postępowanie mające na celu likwidację lub załagodzenie sporu powstałego na uczelni wyższej między pokrzywdzonym a sprawcą deliktu dyscyplinarnego z udziałem bezstronnego nauczyciela akademickiego, który wykorzystując wiedzę i umiejętności łagodzenia konfliktów, dąży do pojednania stron tego postępowania i zawarcia przez nie racjonalnej ugody**. W ten sposób w definicji zostają wymienione zarówno cechy wskazanego postępowania, przymioty mediatora, jak i cel postępowania mediacyjnego. Mediacja akademicka ma stanowić instrument, który likwidując konflikt powstały po popełnieniu przewinienia dyscyplinarnego, promuje również wartości etyczne obowiązujące w danej uczelni. Oczywiście dotyczy to sytuacji, gdy przewinienie dyscyplinarne związane jest ze sporem¹³.

Ratio legis wprowadzenia nowej instytucji, jaką stanowi mediacja, jest tak naprawdę nieznaną. W uzasadnieniu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wskazano: „W projekcie zaproponowano nowe kompetencje rektora w postępowaniu w sprawach dyscyplinarnych – w zakresie mediacji. Wprowadzono możliwość przeprowadzania mediacji przed wszczęciem postępowania wyjaśniającego oraz określono sposób jej przeprowadzenia”¹⁴. Nie jesteśmy zatem w stanie dowiedzieć się, co spowodowało, że ustawodawca po raz pierwszy w historii wprowadził mediację do systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich¹⁵. Próżno także szukać w uzasadnieniu powodów, dla których nie wprowadzono mediacji

¹² <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/miedzynarodowe-i-polskie-standardy-dotyczace-mediacji> [dostęp: 23.05.2022].

¹³ Zob. w kontekście mediacji akademickiej oryginalną koncepcję podziału deliktów nauczycielskich na delikty konfliktowe i bezkonfliktowe w artykule: D. Bek, O. Sitarz, *Mediacja w postępowaniu...* Autorki słusznie wskazują, że celem mediacji jest „rozwiązanie konfliktu w sposób satysfakcjonujący pokrzywdzonego i sprawcę” (s. 35–36).

¹⁴ Druk Sejmu VIII Kadencji nr 2446, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2446 [dostęp: 23.05.2022].

¹⁵ W piśmiennictwie podczas relacjonowania ramowo przebiegu konferencji na temat postępowania dyscyplinarnego, która odbyła się w Warszawie 25–26 kwietnia 2016 r., wskazuje się, że rzecznicy widzą także potrzebę wprowadzenia możliwości mediacji między obwinionym a pokrzywdzonym, zwłaszcza tam, gdzie sprawa dyscyplinarna ma jako podłoże konflikt interpersonalny. Mediacja w wielu przypadkach mogłaby zastąpić oficjalne postępowanie dyscyplinarne, szczególnie gdyby przewinienie należało do lżejszych. Wyrażono opinię, że takie ukształtowanie reakcji na przewinienia dyscyplinarne bardziej odpowiada naturze wspólnoty akademickiej niż rygorystyczna procedura, nakazująca dochowy-

do postępowań dyscyplinarnych prowadzonych wobec studentów i doktorantów. Z nieoficjalnych informacji uzyskanych od osób, które brały udział w pracach nad przepisami PrSzWiN, wynika, że zabieg pominięcia mediacji w tej kategorii spraw był w pełni świadomy. Wskazywano bowiem, że wprowadzenie mediacji w postępowaniach wobec studentów i doktorantów prowadziłoby do naruszenia zasady równości stron w postępowaniu mediacyjnym, gdyż zakładano, że w tej kategorii spraw pokrzywdzonym będzie częstokroć nauczyciel akademicki. Takie założenie było jednak błędne, a wręcz brakuje mu konsekwencji i spójności aksjologicznej, albowiem także w postępowaniach dyscyplinarnych, gdy obwinionym jest nauczyciel akademicki, pokrzywdzonym może być przecież student. Przykład ten pokazuje, że wprowadzenie mediacji do przepisów PrSzWiN nie zostało gruntownie przemyślane.

4. Zasady postępowania mediacyjnego

Przepisy dyscyplinarne nie regulują wprost wszystkich zasad postępowania mediacyjnego, aczkolwiek mając na względzie dodatkowo generalne zasady postępowań mediacyjnych w polskim systemie prawa¹⁶ oraz odpowiednie stosowanie art. 23a k.p.k., można zdekodować kilka zasad, które określają model mediacji akademickiej w Polsce:

- a) **zasada dobrowolności** (art. 283 ust. 1 PrSzWiN) – zgodnie z nią mediację prowadzi się za zgodą osoby, której czynu dotyczy zawiadomienie lub informacja, oraz pokrzywdzonego. Podobnie w § 48 ust. 4 zd. 1 RozpDys wskazano, że udział w mediacji jest dobrowolny. Zgoda na uczestniczenie w niej może być wycofana w każdym czasie. Tym samym każda ze stron może odstąpić od mediacji na dowolnym etapie postępowania, zarówno przed formalnym skierowaniem sprawy do mediacji, w trakcie trwania mediacji, jak i po jej zakończeniu;
- b) **zasada bezstronności** – mediator nie może wykazywać jakiegokolwiek własnego interesu w zakresie mediacji, ma być bowiem podmiotem, który nie jest stronniczo powiązany bezpośrednio ani ze stronami konfliktu, ani też w stosunku do przedmiotu sporu. W wypadku ujawnienia się okoliczności, które mogą uzasadniać brak bezstronności mediatora, możliwe jest skierowanie wniosku o jego wyłączenie (§ 48 ust. 3 w związku z § 3 RozpDys). Podobnie jeśli mediator z różnych powodów uważa, że nie może przeprowadzić wskazanego postępowania w sposób bezstronny, również jest zobowiązany się wyłączyć;

wać wielu wymogów formalnych. Zob. R. Giętkowski, *Rzecznicy dyscyplinarni postulują zmiany*, „Forum Akademickie” 2016, nr 6, s. 23–24.

¹⁶ Zob. chociażby: A. Rękas, *Mediacja w polskim prawie karnym*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 4.

- c) **zasada poufności** – postępowanie mediacyjne nie jest jawne dla osób, które nie są jego uczestnikami. W posiedzeniu mediacyjnym mogą zatem brać udział wyłącznie: osoba, przeciwko której toczy się postępowanie wyjaśniające lub dyscyplinarne, i pokrzywdzony, a także odpowiednio ich obrońca oraz pełnomocnik, jeśli zostali w tej sprawie ustanowieni. Konsekwencją zasady poufności jest regulacja, w myśl której mediatora nie wolno przesłuchiwać jako świadka co do faktów, o których dowiedział się od obwinionego lub pokrzywdzonego, prowadząc mediację (§ 48 ust. 6 RozpDys);
- d) **zasada akceptowalności** – nie została wprost wyrażona w przepisach dyscyplinarnych, ale wydaje się, że nie sposób prowadzić mediacji, jeśli obie strony nie zaakceptują wyboru mediatora. W wypadku skierowania sprawy przez rektora mediację prowadzi nauczyciel akademicki wybrany przez ten organ. Z kolei w postępowaniu wyjaśniającym lub w postępowaniu przed komisją mediatora wyznaczają wspólnie pokrzywdzony oraz odpowiednio osoba, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, albo obwiniony w postępowaniu przed komisją dyscyplinarną (§ 48 ust. 2 RozpDys);
- e) **zasada fachowości** – mediatorem obligatoryjnie powinien być nauczyciel akademicki, a zatem należy uznać, że jeśli mediację prowadziła osoba, która w toku całego procesu mediacyjnego nie posiadała statusu nauczyciela akademickiego, to wówczas taka mediacja nie wywołuje przewidzianych prawem skutków procesowych. Ustawodawca, przyjmując, że mediatorem może być wyłącznie nauczyciel akademicki, uznał, że tylko taka osoba będzie posiadała wiedzę na temat praw i obowiązków nauczycieli akademickich, ale przede wszystkim będzie się orientowała w kwestii standardów etycznych w pracy nauczyciela. Niestety ustawa nie wymaga, aby nauczyciel posiadał szczególne predyspozycje lub doświadczenie w zakresie rozwiązywania sporów na uczelni. Tym samym nie tylko status powinien decydować o sprawowaniu funkcji mediatora, lecz także umiejętności negocjacyjne. Tymi właśnie kryteriami powinien kierować się aktualnie rektor przy wyznaczaniu mediatorów do rozstrzygania sporów na uczelni. Przyjąć należy, że jeśli mediację prowadzi inna osoba niż nauczyciel akademicki, taka mediacja nie wywołuje skutków przewidzianych w przepisach Ustawy; mediacja powinna być ponowiona już przez uprawnioną osobę.

5. Uczestnicy postępowania mediacyjnego

Uczestnikami postępowania mediacyjnego są w wypadku skierowania sprawy przez rektora lub rzecznika osoba, której czynu dotyczy postępowanie (po postawieniu zarzutów lub w postępowaniu przed komisją dyscyplinarną występująca

jako obwiniony), oraz pokrzywdzony. Warto nadmienić, że w postępowaniu wyjaśniającym pokrzywdzony ma status strony (art. 286 ust. 1 PrSzWiN), natomiast w postępowaniu przed komisją dyscyplinarną tego statusu został przez ustawodawcę celowo pozbawiony (art. 292 ust. 1 PrSzWiN)¹⁷. Zróznicowanie pozycji pokrzywdzonego w tych obu stadiach nie znajduje racjonalnego uzasadnienia aksjologicznego, przy czym kontrowersyjny jest w ogóle udział pokrzywdzonego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym, a tym samym również w mediacji prowadzonej w przypadku sprawcy deliktu dyscyplinarnego¹⁸. Na marginesie należy jednak wspomnieć, że więcej okoliczności przemawia za tym, aby *de lege ferenda* w ogóle pozbawić go możliwości udziału w postępowaniach dyscyplinarnych.

Uczestnikami postępowania mediacyjnego mogą być też reprezentanci stron procesowych, a zatem w odniesieniu do osoby, której czynu dotyczy postępowanie (lub po wszczęciu postępowania dyscyplinarnego obwinionego), będzie to obrońca, natomiast w odniesieniu do pokrzywdzonego będzie to pełnomocnik. Skoro przepisy nie precyzują, kto może nimi być, należy uznać, że z uwagi na zasadę równości stron, a także dyrektywę wykładni systemowej obrońcą i pełnomocnikiem może być każdy, kogo wskaże odpowiednio osoba, której postępowanie dotyczy, obwiniony lub pokrzywdzony, chociaż w praktyce z reguły jest to nauczyciel akademicki, adwokat lub radca prawny¹⁹. Niezależnie jednak od wskazanych kontrowersji należy uznać, że nie jest celowe, aby reprezentant brał udział w postępowaniu mediacyjnym na wszystkich etapach. Jego udział jest potrzebny przede wszystkim w momencie zawierania ugody, w szczególności wówczas, gdy dotyczy ona kwestii o charakterze prawnym. Istotą bowiem mediacji jest nie tylko zawarcie ugody, ale również pojednanie między pokrzywdzonym a sprawcą deliktu dyscyplinarnego.

Uczestnikiem postępowania mediacyjnego nie może być w żadnym zakresie organ dyscyplinarny, który kieruje sprawę do postępowania mediacyjnego (rektor, rzecznik dyscyplinarny, członek komisji dyscyplinarnej), minister sprawujący nadzór nad szkolnictwem wyższym, a także osoba, która zawiadomiła o popełnieniu czynu mającego znamiona przewinienia dyscyplinarnego, mimo że ten ostatni podmiot posiada status strony postępowania wyjaśniającego (art. 286 ust. 1 PrSzWiN).

¹⁷ Zob. świetne opracowanie w omawianej materii na temat roli pokrzywdzonego: B. Dudzik, *Pokrzywdzony w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich (wybrane kwestie)*, w: *Ewolucja polskiego wymiaru sprawiedliwości w latach 2013–2018 w świetle standardów rzetelnego procesu*, red. C. Kulesza, A. Sakowicz, Temida 2, Białystok 2019, s. 657 i nast.

¹⁸ Zob. P. Czarnecki, *Prawa i obowiązki pokrzywdzonego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym*, PPP 2022, nr 5, s. 60 i nast.

¹⁹ Zob. P. Czarnecki, *Status obwinionego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym*, PPP 2017, nr 4, s. 90.

6. Przebieg postępowania mediacyjnego

Przebieg postępowania mediacyjnego określono w sposób lapidarny i momentami nieuporządkowany, materia dotycząca mediacji uregulowana została bowiem zarówno w przepisach PrSzWiN, jak i rozdziału 5 RozpDys zatytułowanego *Mediacja* (§§ 48–53). Rozporządzenie powinno precyzować kwestie o charakterze organizacyjnym i technicznym, a w wielu miejscach powtarza regulację ustawową. Analiza jego treści wskazuje, że częstokroć jest ono wzorowane na regulacji karnej, a w szczególności treści rozporządzenia wykonawczego do art. 23a § 8 k.p.k.

Dla mediacji akademickiej kluczowe znaczenie mają przepisy określające sposób inicjowania postępowania mediacyjnego. Stosownie do art. 282 PrSzWiN rektor, po otrzymaniu zawiadomienia o popełnieniu czynu mającego znamiona przewinienia dyscyplinarnego lub powzięciu w inny sposób informacji o możliwości popełnienia takiego czynu, ma trzy możliwości: po pierwsze, może skierować sprawę do mediacji – w przypadku gdy skutek czynu zaistniał spór między osobą, której dotyczy zawiadomienie lub informacja, a pokrzywdzonym; po drugie, może nałożyć karę upomnienia – w przypadku gdy czyn stanowi przewinienie dyscyplinarne mniejszej wagi i udowodnienie winy nie wymaga przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego; po trzecie wreszcie, może polecić rzecznikowi dyscyplinarnemu, w drodze postanowienia, rozpoczęcie prowadzenia sprawy.

Rozwinięciem tej regulacji są przepisy § 48 ust. 1 RozpDys, gdzie doprecyzowano, że sprawę z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, w zależności od stadium postępowania, do mediacji może skierować: 1) rektor, do czasu wydania rzecznikowi dyscyplinarnemu polecenia rozpoczęcia prowadzenia sprawy – z własnej inicjatywy, za zgodą osoby, której czynu dotyczy zawiadomienie lub informacja o popełnieniu albo możliwości popełnienia czynu mającego znamiona przewinienia dyscyplinarnego, oraz pokrzywdzonego; 2) rzecznik dyscyplinarny, w trakcie postępowania wyjaśniającego – z inicjatywy lub za zgodą osoby, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające, i pokrzywdzonego; 3) komisja dyscyplinarna, w trakcie postępowania dyscyplinarnego – z inicjatywy lub za zgodą obwinionego i pokrzywdzonego. Przepisy nie regulują formy uzyskania zgody od uczestników, zatem zarówno wyrażenie zgody, jak i jej cofnięcie może zostać przekazane organom dyscyplinarnym w dowolny sposób, a więc w formie ustnej i odnotowane w aktach dyscyplinarnych lub też w formie pisemnej.

Skierowanie sprawy do mediacji traktowane jest jako jeden z alternatywnych sposobów inicjowania postępowania mediacyjnego. Błędem jest jednakże twierdzenie, że rektor ma pełną swobodę w wyborze jednej z tych możliwości. Do mediacji można bowiem skierować sprawę, gdy spełnione są równocześnie (łącznie, kumulatywnie) trzy warunki: 1) rektor musi posiadać informacje, z których wynika „moż-

liwość popełnienia” przewinienia dyscyplinarnego; 2) przewinienie wywołało spór między domniemanym sprawcą czynu a pokrzywdzonym; 3) osoba podejrzewana o popełnienie przewinienia dyscyplinarnego i pokrzywdzony wyrażą zgodę. Jeśli zatem któryś z tych warunków nie zostanie spełniony, nie jest możliwe na tym etapie skierowanie sprawy do mediacji, co nie wyklucza jednak mediacji w przyszłości, jeśli zaistnieją do tego wszystkie trzy warunki.

Ustawodawca wyraźnie wskazuje, że mediację można prowadzić na etapie postępowania wyjaśniającego (art. 287 ust. 3 PrSzWiN) lub też na etapie postępowania dyscyplinarnego (art. 293 ust. 3 PrSzWiN), przy czym w tym ostatnim przypadku mediację można prowadzić zarówno przed uczelnianą komisją dyscyplinarną, jak i komisją dyscyplinarną przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz przed komisją dyscyplinarną przy ministrze. Tym samym słusznie w szerokim zakresie umożliwiono prowadzenie postępowania na wszystkich jego etapach. Rozwiązanie to należy ocenić jako trafne. Nie jest natomiast dopuszczalne prowadzenie mediacji na podstawie przepisów PrSzWiN po zaskarżeniu rozstrzygnięcia dyscyplinarnego do sądu powszechnego.

Ustawa nie precyzuje szczegółowo obowiązków mediatora, natomiast należy stwierdzić, że jego podstawowym obowiązkiem jest kierowanie procesem mediacyjnym w taki sposób, aby ułatwić stronom zawarcie porozumienia. Ponadto z treści art. 283 ust. 3 PrSzWiN wynika, że po zakończeniu mediacji mediator w każdej sprawie mediacyjnej ma obowiązek sporządzić sprawozdanie z wyników mediacji i przekazać je rektorowi. Tak naprawdę jednak rektor otrzymuje kopię sprawozdania, albowiem jego oryginał zawsze załączany jest do akt.

Procedurę mediacji, a zatem czynności mediatora, w rzeczywistości skopiowano z przepisów wspomnianego wcześniej rozporządzenia do mediacji karnej. W myśl § 50 RozpDys mediator podejmuje następujące czynności: 1) niezwłocznie nawiązuje kontakt ze stronami mediacji i ustala termin oraz miejsce spotkania z każdą ze stron; 2) przeprowadza z każdą ze stron mediacji, w dogodnym dla nich miejscu i czasie, indywidualne lub wspólne spotkania wstępne, podczas których: a) wyjaśnia cele i zasady mediacji, b) poucza o możliwości cofnięcia zgody na uczestniczenie w mediacji aż do jej zakończenia oraz c) odbiera od stron mediacji zgodę na uczestniczenie w mediacji, jeżeli nie została ona wcześniej wyrażona; 3) przeprowadza spotkanie mediacyjne z udziałem stron mediacji, w miejscu i czasie dogodnym dla jej uczestników; 4) pomaga w sformułowaniu treści ugody między osobą, której dotyczy zawiadomienie, i pokrzywdzonym. W odróżnieniu od mediacji karnej mediator w mediacji akademickiej nie ma obowiązku kontrolowania sposobu wykonania ugody.

W myśl natomiast art. 283 ust. 4 PrSzWiN, w przypadku gdy w wyniku mediacji zostanie zawarta ugoda, podpisuje ją również nauczyciel akademicki prowadzący

mediację i dołącza do sprawozdania. W sprawozdaniu nie wolno w żadnym wypadku zamieszczać stanowisk i propozycji mediacyjnych stron.

Konsekwencje mediacji zależą od etapu postępowania, na którym skierowano sprawę do mediacji, a także od tego, czy w wyniku mediacji zawarto ugodę.

Jeśli mediację prowadzono w postępowaniu wyjaśniającym i została zawarta uгода między osobą, której czynu dotyczyło postępowanie wyjaśniające, a pokrzywdzonym, to wówczas postępowanie wyjaśniające może zostać umorzone, chyba że okoliczności sprawy wymagają ukarania dyscyplinarnego (§ 48 ust. 7 RozpDys). Zwrot „chyba że okoliczności sprawy wymagają ukarania dyscyplinarnego” należy interpretować jako obowiązek przekazania sprawy rzecznikowi dyscyplinarnemu w sytuacji, gdy mimo zawarcia ugody nie jest zasadne umorzenie postępowania wyjaśniającego, lecz ukaranie sprawcy. Może to nastąpić jedynie w formie skierowania wniosku do komisji dyscyplinarnej. Należy przyjąć, że taka sytuacja będzie miała miejsce wówczas, gdy czyn, którego dotyczy postępowanie wyjaśniające, narusza nie tylko interes pokrzywdzonego, ale także dobro natury ogólnej.

Niestety jest to poważny mankament legislacyjny, albowiem osoba, której czynu dotyczyło postępowanie wyjaśniające, nie ma gwarancji, że pomimo zawarcia ugody postępowanie to zostanie umorzone. Okoliczność ta może zniechęcać do zawarcia ugody, a na pewno nie ułatwia zawierania ugód mediacyjnych. Co więcej, brak możliwości umorzenia postępowania wyjaśniającego może także zniechęcać rektora i rzecznika dyscyplinarnego do kierowania spraw do mediacji.

W przypadku, gdy w wyniku mediacji nie zostanie zawarta uгода, rektor poleca rzecznikowi dyscyplinarnemu, w drodze postanowienia, rozpoczęcie prowadzenia sprawy (art. 283 ust. 4 PrSzWiN). W takiej sytuacji postępowanie wyjaśniające toczy się na zasadach ogólnych, co w praktyce obliuguje rzecznika do wydania postanowienia o jego wszczęciu.

Z kolei jeśli komisja skierowała sprawę do mediatora, to również skutki prawne mediacji zależą od faktu, czy zawarto w niej ugodę, czy też nie. Wyniki mediacji bierze się pod uwagę przy wymierzaniu kary dyscyplinarnej (§ 48 ust. 8 RozpDys). Przepisy nie precyzują jednak, co to oznacza, ale przyjęć należy, że ze względu na kategorię zwrotu „bierze pod uwagę” komisja ma obowiązek przy wymiarze kary uwzględnić zawartą ugodę, co oznacza obowiązek wymierzenia kary łagodniejszej niż w przypadku, gdyby w okolicznościach sprawy nie doszło do zawarcia ugody. Uznać także należy, że jeśli komisja skierowała sprawę do mediacji, a zatem z reguły, gdy dysponowała zgodą obu stron na skierowanie sprawy do mediacji, powinna uwzględnić przy wymiarze kary fakt, że obwiniony zgodził się (niezależnie od motywacji) wziąć udział w postępowaniu mediacyjnym. Poufny charakter mediacji wyklucza bowiem możliwość ustalenia przez komisję dyscyplinarną, z jakich powodów nie doszło do zawarcia ugody.

Warto mieć przy tym na względzie, że stosownie do § 16 ust. 3 RozpDys w mediacji można również uzgodnić, że zostanie skierowany wniosek o wydanie orzeczenia o uznaniu osoby, której czynu dotyczyło postępowanie wyjaśniające, za winną popełnienia przewinienia dyscyplinarnego i o wymierzenie kary z tą osobą uzgodnionej, bez przeprowadzania postępowania dowodowego. Należy jednak przyjąć, że rzecznik dyscyplinarny, skoro nie ma wpływu na treść ugody mediacyjnej, nie jest także związany takim zapisem w ugodzie mediacyjnej.

Po przeprowadzeniu mediacji mediator niezwłocznie sporządza pisemne sprawozdanie z jej wyników i przedstawia je odpowiednio rektorowi, rzecznikowi dyscyplinarnemu albo komisji dyscyplinarnej. Stosownie do § 52 ust. 2–3 sprawozdanie powinno zawierać: 1) sygnaturę sprawy; 2) imię i nazwisko mediatora; 3) imiona i nazwiska stron mediacji; 4) informację o wynikach mediacji; 5) podpis mediatora. Do sprawozdania załącza się, jeżeli została zawarta, ugodę podpisaną przez strony mediacji oraz mediatora. Wydaje się, że nie ma przeszkód, aby w przypadku mediacji zdalnej lub też długotrwałego pobytu chociażby jednej ze stron poza granicami kraju lub w szpitalu zamiast stron mediację podpisali ich reprezentanci lub nawet na podstawie odpowiednio stosowanego art. 121 k.p.k. mediator złożył dodatkowy podpis, zaznaczając przyczynę braku podpisu strony i dołączając oświadczenie strony (w dowolnej formie) na temat wskazanej okoliczności. Przepisy nie precyzują tej kwestii, aczkolwiek należy przyjąć, że również w sprawozdaniu należy zamieścić dane o reprezentantach stron. Nie jest natomiast dopuszczalne przedstawienie w sprawozdaniu stanowisk mediacyjnych, a niestety na wielu uczelniach taka praktyka się zdarza. Sprawozdanie mediatora nie może bowiem naruszać zasady poufności postępowania mediacyjnego.

Przepis § 53 ust. 1–2 RozpDys określa miejsce prowadzenia mediacji. Zgodnie z tą regulacją mediację prowadzi się w siedzibie organów uprawnionych do skierowania sprawy do mediacji, natomiast nie prowadzi się jej w lokalu zajmowanym przez jej uczestników lub ich rodziny. W postępowaniu dyscyplinarnym w mediacji akademickiej obowiązuje zatem odmienna zasada niż w mediacji w postępowaniu karnym, gdzie z reguły nie jest dopuszczalna mediacja w siedzibie organu, który może wyznaczyć mediatora. Widocznie uznano, że charakter mediacji akademickiej pozwala prowadzić postępowania mediacyjne w tym samym miejscu, w którym będzie rozpoznawana sprawa dyscyplinarna, bez narażenia na stres kojarzący się z budynkiem sądu lub prokuratury jak w przypadku mediacji karnej. W praktyce niewiele uczelni dysponuje osobnym pomieszczeniem do przeprowadzenia mediacji akademickich, natomiast odbywa się ona najczęściej w czasie dyżurów pełnionych przez nauczycieli akademickich.

Podobnie jak w przypadku mediacji karnej także w mediacji akademickiej dopuszczalne jest prowadzenie mediacji pośredniej. Dotyczyć to będzie tych situa-

cji, gdy nie będzie możliwe bezpośrednie spotkanie stron mediacji. Mediator może wówczas przeprowadzić mediację w sposób pośredni, przekazując każdej ze stron informacje, propozycje oraz stanowisko dotyczące zawarcia ugody i jej treści, zajmowane przez drugą stronę (§ 51 RozpDys). Doświadczenie wskazuje, że mimo rozwoju środków komunikacji internetowej mediacja prowadzona w formie bezpośredniej przynosi lepsze rezultaty niż prowadzona w sposób pośredni. Tym niemniej mediacja pośrednia ma również tę zaletę, że na wstępie pozwala odebrać oświadczenia o zgodzie na mediację oraz szybciej zorganizować postępowanie mediacyjne. Pojawia się natomiast kwestia uzupełnienia podpisów w wypadku zawarcia ugody na odległość. W takiej sytuacji w praktyce stosuje się tzw. obiegową metodę uzyskiwania podpisów, a zatem uczestnicy postępowania mediacyjnego podpisują ugodę sekwencyjnie.

W § 53 ust. 1–2 RozpDys stwierdzono, że mediację przeprowadza się w terminie określonym odpowiednio przez rektora, rzecznika dyscyplinarnego albo komisję dyscyplinarną przy skierowaniu sprawy do mediacji, przy czym w uzasadnionych przypadkach, na wniosek mediatora, termin może zostać przedłużony na czas niezbędny do zakończenia mediacji. Tym samym organ dyscyplinarny ma pełną swobodę w określaniu terminu przeprowadzenia mediacji, aczkolwiek wydaje się, że należy wyznaczyć mediację w terminie 1 miesiąca (na wzór regulacji z art. 23a § 2 k.p.k.), chyba że stoją temu na przeszkodzie szczególne względy.

Przepisy Ustawy ani RozpDys nie regulują kwestii wynagrodzenia mediatora, zatem należy przyjąć, że nie może on wystawić rachunku na podobnych zasadach jak w postępowaniu karnym. W praktyce na niektórych uczelniach mediator może otrzymać jednorazowy dodatek pieniężny jako rekompensatę za zwiększony zakres obowiązków, a taka sytuacja ma miejsce w przypadku prowadzenia postępowania mediacyjnego.

Mankamentem postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego jest sformalizowany system doręczeń wezwań, zawiadomień, orzeczeń, postanowień, zarządzeń oraz innych pism (§ 5 RozpDys) i takie same zasady obowiązują niestety w postępowaniu mediacyjnym. Na szczęście mediator w praktyce będzie korzystał z § 5 ust. 4, wysyłając pisma pocztą elektroniczną lub też dzwoniąc do uczestników.

Aktualne przepisy nie przewidują *expressis verbis* możliwości prowadzenia mediacji w formie zdalnej, aczkolwiek należy dopuścić możliwość prowadzenia mediacji przy użyciu urządzeń technicznych pozwalających przeprowadzić tę czynność na odległość, z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Słuszność tego postulatu potwierdziła praktyka uczelniana w czasie pandemii.

W przyszłości należy również dążyć do digitalizacji akt postępowania dyscyplinarnego, aczkolwiek w przypadku mediacji akademickiej forma dokumentacji ma niewielkie znaczenie, skoro mediator w praktyce sporządza jedynie sprawozdanie z mediacji, a niekiedy dołącza do niego ugodę mediacyjną.

7. Czy mediacja akademicka funkcjonuje prawidłowo?

Warunkiem niezbędnym uzyskania odpowiedzi na pytanie postawione we wstępie było ustalenie, czy organy uczelni prowadzące postępowania dyscyplinarne wobec nauczycieli akademickich po wejściu w życie przepisów PrSzWiN rzeczywiście w praktyce uczelnianej sięgają po instrument sprawiedliwości naprawczej, jaką stanowi mediacja akademicka.

W tym celu zwrócono się mailowo do 24 uczelni wyższych w Polsce (21 publicznych i 3 uczelnie niepubliczne), mających status uniwersytetu, z prośbą o udzielenie informacji publicznej²⁰. Oczywiście przepisy PrSzWiN stosowane są również na innych uczelniach, ale w tym wypadku jednak dla uzyskania informacji kluczowe było poznanie opinii uczelni, w których istnieje wydział kształcący prawników. Zrezygnowano z wyboru uczelni, w których nie funkcjonują wydziały prawa, gdyż na podstawie wstępnych informacji pochodzących z kilku uczelni udało się ustalić, że nie są na nich powołani stali rzecznicy dyscyplinarni! Problem ten powinien być niezwłocznie rozwiązany.

Wniosek wysłano w formie elektronicznej, na adres jednostki w danej uczelni, która może dysponować wskazanymi informacjami (najczęściej było to biuro rektora lub prorektora danej uczelni, w pojedynczych przypadkach kanclerza lub sekreta-

²⁰ Treść pisma była następująca: „W związku z przygotowaniem wystąpienia konferencyjnego na temat mediacji w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich, na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 902.) wnoszę o udostępnienie informacji w następującym zakresie: zwracam się uprzejmą prośbą o udzielenie informacji – osobno w każdym z lat w okresie od 1 października 2018 r. do 30 kwietnia 2022 r.: 1) Ile wniosków Pan Rektor skierował do mediacji prowadzonej przez nauczycieli akademickich na podstawie art. 282 pkt 1 Ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce z 20 lipca 2018 r. (Dz.U. poz. 1668) i § 45 ust. 1 pkt 1 stosownego Rozporządzenia z dnia 25 września 2018 r. (Dz.U. poz. 1843) i w jaki sposób się ona zakończyła (ugodą, brakiem ugody w inny sposób)?; 2) Ile wniosków rzecznik dyscyplinarny skierował do mediacji prowadzonej przez nauczycieli akademickich na podstawie art. § 45 ust. 1 pkt 2 stosownego Rozporządzenia z dnia 25 września 2018 r. (Dz.U. poz. 1843) do Ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce z 20 lipca 2018 r. i w jaki sposób się ona zakończyła (ugodą, brakiem ugody w inny sposób)? oraz 3) Ile wniosków komisja dyscyplinarna skierowała do mediacji prowadzonej przez nauczycieli akademickich na podstawie art. § 45 ust. 1 pkt 3 stosownego Rozporządzenia z dnia 25 września 2018 r. (Dz.U. poz. 1843) do Ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce z 20 lipca 2018 r. (Dz.U. poz. 1668) (Dz.U. poz. 1668) w okresie od 1 października 2018 r. do 30 kwietnia 2022 r. ? I w jaki sposób się ona zakończyła (ugodą, brakiem ugody w inny sposób)? W miarę możliwości proszę również o podanie liczby wszystkich zakończonych postępowań w każdym z lat, w jakich wnioskowana jest informacja publiczna. Jednocześnie oświadczam, że nie są dla mnie istotne informacje na temat danych osobowych uczestników, ani sygnatur. Uzyskanie wskazanych danych jest niezbędne w celu zapoznania się z informacją na temat praktyki stosowania przepisów o mediacji w sprawach dyscyplinarnych nauczycieli akademickich, co pozwoli w przyszłości dokonać ewentualnych nowelizacji aktualnie obowiązujących przepisów w omawianym zakresie. Będę wdzięczny za wszelką udzieloną pomoc”.

riatu danej szkoły wyższej). W momencie oddawania tekstu do druku w tabeli 1 przedstawiono skróconą formę wszystkich 17 odpowiedzi, jakie uzyskano przez ten czas z poszczególnych uczelni. Z uwagi na fakt, że liczba mediacji jest niewielka, zrezygnowano z prezentacji danych liczbowych w poszczególnych latach. W tabeli nie przedstawiono jednak informacji na temat liczby wszystkich postępowań prawomocnie zakończonych na danej uczelni. Zrezygnowano z tego pomysłu ze względu na to, że poszczególne szkoły wyższe z reguły nie wskazywały takich danych lub też każda z nich stosowała odmienne sposoby wyliczania tych danych (np. podawano dane postępowań w toku, postępowań zakończonych w sposób nieprawomocny lub też postępowań bez wskazania, czy dotyczą spraw zakończonych w postępowaniu wyjaśniającym, czy też dopiero przed komisją dyscyplinarną).

Zdając sobie sprawę z niezwykle uproszczonego sposobu określenia metodologii badawczej, nie można wyciągnąć katagorycznego wniosku, że niniejsza próba ma charakter reprezentacyjny dla wszystkich szkół wyższych w Polsce. Tym niemniej nie budzi wątpliwości, że już z informacji przedstawionych w niniejszej tabeli wynika, iż mediacja akademicka w postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych wobec nauczycieli akademickich od 1 października 2018 do 30 kwietnia 2022 r. nie jest popularnym rozwiązaniem stosowanym na polskich uczelniach, a co więcej – na 6 z nich w ogóle nie miała miejsca na żadnym z etapów postępowania! Nie ma znaczenia, czy w kierowaniu spraw do mediacji badamy aktywność rektora, rzecznika dyscyplinarnego, czy też komisji dyscyplinarnej – mediacja zwykle się nie przyjęła.

Wyniki badań pokazują, że jeśli sprawę skierowano do mediacji, to niestety z reguły ugoda nie zostawała zawarta. Z uwagi na poufność mediacji zazwyczaj nie będzie możliwe ustalenie, jaka jest przyczyna tego, że strony jej nie zawarły (skonfliktowany charakter stron, rezygnacja z mediacji, brak koncyliacyjnych umiejętności mediatora).

Na podstawie przeprowadzonych badań można również stwierdzić, że władze uczelni nie prowadzą bieżących statystyk na temat postępowań mediacyjnych, albowiem zwykle po potwierdzeniu otrzymania maila wskazywano, że konieczne jest dokonanie stosownych ustaleń na podstawie analizy akt dyscyplinarnych. Warto jednak odnieść się do odpowiedzi z trzech jednostek.

Z informacji uzyskanych od władz Uniwersytetu Gdańskiego wynika, że rektor tamtejszej uczelni skierował w 2018 r. do mediacji 3 sprawy (z czego 2 zakończone ugodą), w 2019 r. nie było spraw, w 2021 r. skierował 5 spraw (w tym 2 zakończone ugodą), natomiast w 2022 r. 2 sprawy (z czego jedna zakończona ugodą). Warto jednak zauważyć, że na wskazanej uczelni działa osobno kilka kategorii podmiotów, które zajmują się mediacjami lub innymi procedurami rozwiązywania konfliktów uczelnianych: rzecznicy dyscyplinarni ds. nauczycieli akademickich, rzecznik dyscyplinarny ds. studentów i doktorantów, rzecznik dyscyplinarny ds. postępowania etycznego nauczycieli akademickich oraz rzecznik ds. równego traktowania

i przeciwdziałania mobbingowi, przy czym dwie ostatnie kategorie rzeczników pełnią właściwie funkcję mediatorów, dlatego rektor uznał, że zasadne jest zsumowanie wskazanych kategorii.

TABELA 1. Liczba mediacji akademickich przeprowadzonych na wybranych uczelniach w okresie 1.10.2018–30.04.2022 r.

Uczelnia	Liczba mediacji			Uwagi (rezultat mediacji)
	Rektor	Rzecznik	Komisja	
Uniwersytet Warszawski	1	0	0	brak ugody
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	1	1	0	1 ugoda u rzecznika, brak u rektora
Uniwersytet Śląski w Katowicach	2	0	1	brak ugody
Uniwersytet Szczeciński	1	2	0	brak ugody u rektora, 1 u rzecznika
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	1	0	0	brak ugody
Uniwersytet w Białymstoku	1	0	0	brak ugody
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie	2	0	0	zawarto dwie ugody
Uniwersytet Gdański	10	4	0	u rzecznika dyscyplinarnego brak ugody we wszystkich sprawach
Uniwersytet Łódzki	1	0	0	1 ugoda
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach	3	0	0	3 wnioski zakończone ugodą
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	0	0	1	1 mediacja przed komisją zakończona ugodą
Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	0	0	0	nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne.

Z kolei z danych uzyskanych z Uniwersytetu Jagiellońskiego wynika, że do mediacji rektor i rzecznik dyscyplinarny skierowali po jednej sprawie w 2019 r. Pod-

kreślenia jednak wymaga, że sprawa prowadzona przez rzecznika dyscyplinarnego została skierowana w myśl odpowiednio stosowanego art. 23a k.p.k., prowadzono ją bowiem w oparciu o przepisy ustawy z 2005 r. W jednej ze spraw zawarto ugodę, natomiast w drugiej wobec obwinionego umorzono postępowanie wyjaśniające przed zakończeniem sprawy.

Wreszcie z informacji uzyskanych z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wynika, że od 2013 r. funkcjonuje tam alternatywny wobec ustawowego system rozstrzygania sporów powstałych na uczelni jeszcze przed wszczęciem postępowania wyjaśniającego. Mediacja prowadzona w ramach tego systemu w razie zawarcia ugody powoduje, że nie kieruje się sprawy do postępowania wyjaśniającego, natomiast w przypadku, gdy nie uda się zakończyć sprawy ugodą, wówczas w razie wszczęcia postępowania wyjaśniającego lub dyscyplinarnego nie kieruje się już na tym etapie sprawy do mediacji, uznając, że byłaby bezprzedmiotowa. W latach 2018–2021 przeprowadzono 12 postępowań pojedynczych przed wszczęciem postępowania wyjaśniającego.

Przyczynom niniejszego zjawiska powinno być w przyszłości poświęcone rozszerzone opracowanie, przy czym zasadne byłoby przeprowadzenie w tym kontekście badań aktowych w odniesieniu do spraw prawomocnie zakończonych, w szczególności na tych uczelniach, na których nie funkcjonują wydziały prawa. Być może inny badacz będzie kiedyś chciał zmierzyć się z niniejszym wyzwaniem. Dziś możemy jedynie stwierdzić, że mediacja akademicka nie przyjęła się w postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych wobec nauczycieli akademickich.

8. Konkluzje

Przegląd przepisów dotyczących mediacji akademickiej oraz analiza danych na temat prowadzonych spraw dyscyplinarnych w sprawach nauczycieli akademickich pozwalają na sformułowanie kilku wniosków, które mogą w przyszłości stanowić wskazówki dla osób zainteresowanych tą instytucją prawną lub też zamierzających dokonać zmian legislacyjnych w omawianym obszarze.

Po pierwsze, mediacja w kształcie, jaki wynika z aktualnie obowiązujących przepisów PrSzWiN, nie jest popularnym rozwiązaniem stosowanym w uczelniach wyższych. Przepisy te zostały bezrefleksyjnie skopiowane z przepisów kodeksu postępowania karnego, a następnie dodane do „Konstytucji dla Nauki”, ale zabrakło pogłębionej refleksji, czemu mają tak naprawdę służyć. Jeśli ktoś wprowadził je tylko dlatego, że panuje swoista moda na mediowanie we wszystkich gałęziach prawnych, to należało wnikliwie przemyśleć kształt projektowanych przepisów i zastanowić się nad wprowadzeniem poszczególnych zapisów. Bezmyślne kopio-

wanie regulacji z przepisów kodeksu postępowania karnego niczemu i nikomu tak naprawdę nie służy.

Po drugie, z kwestią powyższą powiązany jest mankament legislacyjny, jakim jest brak zachęty dla uczestników postępowania dyscyplinarnego, aby sięgać po mediację akademicką. Brak w przepisach PrSzWiN i rozporządzeniu wykonawczym regulacji, która w sposób bezwzględny nakazywałaby organom dyscyplinarnym zakończyć postępowanie wyjaśniające lub nawet dyscyplinarne w wypadku zawarcia ugody między pokrzywdzonym a sprawcą deliktu dyscyplinarnego, nie zachęca do korzystania z mediacji. Co więcej, wspomniana regulacja z art. 48 ust. 7–8 nie gwarantuje sprawcy przewinienia dyscyplinarnego, że postępowanie dyscyplinarne zostanie zakończone. Owszem, istnieje ryzyko, że w niektórych sytuacjach, w których sprawca naruszył nie tylko dobro prawne pokrzywdzonego, ale również interes uczelni, uniknie on odpowiedzialności, tym niemniej mają wtedy najczęściej zastosowanie przepisy karne lub też uczelnia rozwiązuje bez wypowiedzenia stosunek pracy z nauczycielem albo stosuje przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej zawarte w kodeksie pracy²¹ (art. 108–113 k.p.). Na marginesie warto nadmienić, że po uchynieniu z dniem 15 kwietnia 2016 r. art. 59a k.k. (tzw. umorzenia restytucyjnego) także w mediacji karnej z analogicznego powodu nie można zakończyć mediacji w wypadku zawarcia ugody między pokrzywdzonym a sprawcą przestępstwa (z wyjątkiem przestępstw prywatnoskargowych oraz przestępstw wnioskowych). Mediacja, a ściślej ugoda zawarta w postępowaniu mediacyjnym, powinna być zachętą zarówno dla obwinionego, jak i dla pokrzywdzonego.

Po trzecie, z reguły na uczelniach prowadzonych jest w sumie od kilku do kilkunastu postępowań wyjaśniających i dyscyplinarnych rocznie, przy czym jedynie w nieznacznej liczbie tych postępowań sprawa kierowana jest do mediacji. Na podstawie wyłącznie danych statystycznych nie jest możliwe uzyskanie informacji, dlaczego mediacja akademicka nie spełnia swojej funkcji. Przyczyną tego może być fakt, że na danej uczelni w ogóle nie ma prowadzonych postępowań wyjaśniających i dyscyplinarnych, a jednostka ta nadesłała jedynie informację, że wniosków o mediację nie kierowano, i nie przesłała danych dotyczących liczby wszystkich postępowań. Być może dzieje się tak, ponieważ rozpoznawane są sprawy dyscyplinarne, w których nie ma w ogóle osoby pokrzywdzonego (np. delikty wyczerpujące znamiona tzw. przestępstw bez ofiar). Możliwe, że organy dyscyplinarne uznają, że mediacja przedłuża postępowanie, a równocześnie nie pozwala zakończyć sprawy merytorycznym rozstrzygnięciem przed prawomocnym jej zakończeniem. Na te i podobne pytania dziś niestety odpowiedzi nie jesteśmy w stanie poznać, a mediacja mimo upływu ponad 3 lat od jej wprowadzenia jeszcze nie zagościła na dobre.

²¹ T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1510.

Po czwarte, aktualnie obowiązujący przepis art. 305 PrSzWiN pozwala w sposób twórczy uzupełniać regulację z wykorzystaniem formuły odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego, a w tym także wydanego na podstawie przepisów art. 23a k.p.k. wskazanego wyżej obowiązującego Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych z 2015 r. Warto jednak nadmienić, że przepisy tego aktu stosuje się w niewielkim stopniu, a ściślej: nie stosuje się oczywiście przepisów tego aktu w zakresie, jaki został uregulowany w rozporządzeniu dyscyplinarnym (przebieg mediacji, wymogi sprawozdania, wpis na listę i odwołanie mediatora, miejsce mediacji, dokumentacja mediacji i udostępnianie akt mediatorowi itp.).

Po piąte, zasadne jest wprowadzenie w przepisach PrSzWiN również mediacji w odniesieniu do postępowań dyscyplinarnych prowadzonych wobec studentów i doktorantów. W takiej sytuacji przynajmniej udałoby się wypełnić lukę aksjologiczną i spójność systemową. Nie ma racjonalnych powodów, aby wykluczyć wskazane kategorie podmiotów, które pobierają naukę w uczelni. Choć procedura dyscyplinarna wobec nich wykazuje istotne różnice w porównaniu z nauczycielami akademickimi, to jednak cele i funkcje samej odpowiedzialności dyscyplinarnej są do siebie podobne. To nie tyle nawet wyraz negatywnych doświadczeń z mediacją akademicką, ile raczej przejaw realizmu wynikającego z doświadczeń związanych ze stosowaniem nowo wprowadzonych regulacji prawnych. Mediacji zatem należy dać szansę rozwoju i powiedzieć „tak”, aczkolwiek nie należy tego czynić za wszelką cenę. Bez pozytywnego nastawienia do instytucji ze strony organów stosujących przepisy o mediacji akademickiej oraz uwzględniania w toku prac legislacyjnych wyników konsultacji wśród społeczności akademickiej wszelkie nowelizacje przepisów dążące do usprawnienia procedur mediacyjnych skazane są na niepowodzenie.

Bibliografia

- Bar W., *Nowe prawo i ... stare/nowe dylematy. Sprawy dyscyplinarne nauczycieli akademickich po reformie z 2018 roku*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 2018, t. 11, nr 2, s. 5–17.
- Bek D., Sitarz O., *Mediacja w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym wobec członków społeczności akademickiej*, „Forum Prawnicze” 2018, nr 5 (49), s. 34–49.
- Błachnio-Parzych A., *Przepisy odsyłające systemowo (wybrane zagadnienia)*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 1, s. 43–54.
- Czarnecki P., *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa karnego w postępowaniach represyjnych*, w: *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, red. P. Czarnecki, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 13–24.

- Czarnecki P., *Prawa i obowiązki pokrzywdzonego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2022, nr 5, s. 60–74.
- Czarnecki P., *Status obwinionego w postępowaniach dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2017, nr 4, s. 84–94.
- Dudka K., *Stosowanie przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym w stosunku do nauczycieli akademickich*, w: *Węzłowe problemy procesu karnego. Materiały Zjazdu Katedr Postępowania Karnego. Kraków 25–28 września 2008 r.*, red. P. Hofmański, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 354–359.
- Dudzik B., *Pokrzywdzony w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich (wybrane kwestie)*, w: *Ewolucja polskiego wymiaru sprawiedliwości w latach 2013–2018 w świetle standardów rzetelnego procesu*, red. C. Kulesza, A. Sakowicz, Temida 2, Białystok 2019, s. 657–667.
- Giętkowski R., *Mediacja w sprawach dyscyplinarnych studentów*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2021, nr 1, s. 17–24.
- Giętkowski R., *Nowa regulacja odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Forum Akademickie” 2019, nr 11, s. 54–57.
- Giętkowski R., *Rzecznicy dyscyplinarni postulują zmiany*, „Forum Akademickie” 2016, nr 6, s. 22–24.
- Hauser M., *Odpowiednie stosowanie przepisów prawa – uwagi porządkujące*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2005, t. 65, s. 151–168.
- Longchamps de Bérier F., *Z uwag do metodologii nauki prawa prywatnego: powoływanie łacińskich reguł i maksym na przykładzie nemo plus iuris*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2014, t. 7, z. 1, s. 39–57.
- Nowacki J., „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, „Państwo i Prawo” 1964, nr 3, s. 367–376.
- Rękas A., *Mediacja w polskim prawie karnym*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011.

dr PAWEŁ CZARNECKI

e-mail: pawel.czarnecki@uj.edu.pl

Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, mediator w sprawach karnych przy Sądzie Okręgowym w Krakowie, kurator społeczny dla nieletnich przy Sądzie Rejonowym dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie.

Ph.D. in Law, assistant professor at the Department of Criminal Procedure of the Jagiellonian University, mediator in criminal cases at the District Court in Krakow, social probation officer for minors at the District Court for Krakow-Krowodrza in Krakow.